

پیش‌ها و پاسخ‌ها

پایگاه اطلاع رسانی دفتر حفظ و نشر آثار منصور هاشمی خراسانی حفظه الله تعالی

کد پرسش: ۳۰۲

احکام
احکام روزه و اعتکاف

پرسش کننده: علی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شماره پرسش: ۱۱

تاریخ پرسش: ۱۳۹۶/۲/۴

در چه روزهایی روزه گرفتن حرام یا مکروه است؟
آیا درست است که در صورت داشتن روزه مستحبی، اگر قبل از اذان ظهر کسی ما را میهمان به خوردن کند باز کردن روزه و قبول دعوت او استحباب بیشتری دارد؟

پاسخ به پرسش شماره: ۱۱

تاریخ پاسخ به پرسش: ۱۳۹۶/۲/۱۰

لطفاً به نکات زیر توجه فرمایید:

(الف)

روزه‌های حرام به ترتیب زیرند:

۱. روزه گرفتن در روزهای قربانی

روزه گرفتن در روز عید قربان برای عموم مسلمانان و در روزهای تشریق یعنی یازدهم، دوازدهم و سیزدهم ذی الحجه برای حاجیان در سرزمین مناجیز نیست؛ زیرا این‌ها روزهای قربانی هستند که خداوند امر به خوردن و خوراندن در آن‌ها همراه با شکرگزاری کرده و فرموده است: ﴿لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِعُوا النَّبَأِينَ الْفُقَيَّرَ﴾ (حج / ۲۸)؛ «تا نزد منافعی برای خود حاضر شوند و نام خداوند را در روزهای معینی بر چهارپایانی که روزی‌شان کرده است ببرند، پس از آن‌ها بخورید و به بی‌نوازی نیازمند بخورانید».

۲. روزه گرفتن در روز فطر

بنا بر روایات متواتر از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم، میان مسلمانان اختلافی نیست که روزه گرفتن در روز عید فطر -مانند روزه گرفتن در روز عید قربان- جایز نیست؛ زیرا این روز، روز افطار بعد از یک ماه روزه‌داری است؛ چنانکه خداوند به روزه گرفتن در ماه رمضان

امر کرده و فرموده است: ﴿فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ﴾ (بقره / ۱۸۵)؛ «پس هر کس از شما در این ماه حاضر باشد باید روزه بگیرد» و این مفید یا مناسب آن است که چون این ماه سپری شد و ماه دیگر فرا رسید افطار کند.

۳ و ۴. روزه گرفتن در حال بیماری و سفر

روزه گرفتن در حال بیماری و سفر جایز نیست؛ چراکه خداوند از آن نهی کرده و فرموده است: ﴿فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ﴾ (بقره / ۱۸۴)؛ «پس هر کس از شما بیمار یا در سفری بود، پس به شماره از روزهایی دیگر (روزه بگیرد)».

۵. روزه‌ی وصال

روزه گرفتن یک شبانه‌روز بدون افطار جایز نیست؛ چراکه خداوند از آن نهی کرده و فرموده است: ﴿وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ۖ ثُمَّ أَتُمُوا الصَّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ﴾ (بقره / ۱۸۷)؛ «و بخورید و بیاشامید تا آن گاه که خط سپید فجر از خط سیاه برایتان روشن شود، سپس روزه را تا شب ادامه دهید» و این به معنای آن است که ادامه دادن روزه بعد از شب و اجتناب از خوردن و آشامیدن تا فجر با اختیار جایز نیست.

۶. روزه گرفتن در یوم الشک با نیت ماه رمضان

روزه گرفتن در روزی که معلوم نیست از ماه رمضان یا از ماه شعبان است با نیت ماه رمضان جایز نیست؛ چراکه عبادت باید از روی یقین باشد و عبادت مبتنی بر شک صحیح نیست و این مراد روایاتی است که از روزه گرفتن در آن نهی کرده‌اند، ولی اگر با نیت ماه شعبان باشد اشکالی ندارد، اگرچه بعداً معلوم شود که ماه رمضان بوده؛ چراکه عبادت با این نیت مبتنی بر استصحاب است و استصحاب در چنین مواردی -هرگاه ناشی از جهل قصوری به واقع باشد- موجب یقین به تکلیف می‌شود. وانگهی این روزه از روزه‌ی ماه رمضان کفایت می‌کند؛ زیرا اگرچه با نیت ماه شعبان گرفته شده، امثال امر خداوند بوده که فرموده است: ﴿فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ﴾ (بقره / ۱۸۵)؛ «پس هر کس از شما در این ماه حاضر باشد باید روزه بگیرد»؛ با توجه به اینکه چنین کسی در این ماه حاضر بوده و روزه گرفته، هر چند برای او بهتر است که روزی دیگر را با نیت قضاء آن روزه بگیرد؛ خصوصاً با توجه به اینکه بنا بر مبنای

منصور هاشمی خراسانی حفظه الله تعالى، رؤیت هلال ماه با چشم مسلح و در هر یک از آفاق کافی است و با این وصف، جهل قصوری به فرا رسیدن ماه رمضان در زمان حاضر بعید به نظر می‌رسد (در این باره بنگرید به: پرسش و پاسخ ۱۰۰ و ۱۹۸).

۷. گرفتن روزه‌ی غیر واجب هرگاه سبب عملی حرام یا مانع از عملی واجب شود.

گرفتن روزه‌ی غیر واجب هرگاه سبب عملی حرام یا مانع از عملی واجب شود، جایز نیست؛ مانند گرفتن روزه‌ی غیر واجب به شکرانه‌ی معصیت یا هنگامی که سبب باز ماندن از نماز واجب یا کسالت در آن می‌شود یا مورد نهی شوهر یا سبب رنجش پدر و مادر است.

۸. گرفتن روزه‌ی سکوت

گرفتن روزه‌ی سکوت به معنای قرار دادن کلام به مثابه‌ی یکی از مفطرات روزه جایز نیست؛ چراکه خداوند مفطرات روزه را به خوردن، آشامیدن و آمیزش جنسی محدود کرده و شامل کلام ندانسته است و با این وصف، افزودن کلام بر آن‌ها تشریح محسوب می‌شود که جایز نیست؛ مگر اینکه کسی نذر یا عهد یا عزم کند که در حین روزه با غیر خداوند سخن نگوید بدون اینکه آن را مفطر روزه قرار دهد؛ چراکه سخن گفتن با غیر خداوند در غیر ضرورت واجب نیست و با این وصف، خودداری از آن هرگاه سبب ترک واجب یا ارتکاب حرامی نشود اشکالی ندارد، بلکه غالباً سودمند است؛ چنانکه خداوند به مریم علیها السلام فرمود: ﴿فَأَمَّا تَرِيْنَ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا فَقُولِي إِنَّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا﴾ (مریم / ۲۶)؛ «پس هرگاه کسی از بشر را دیدی بگو من برای خداوند روزه‌ای نذر کرده‌ام، پس امروز با هیچ انسانی سخن نمی‌گویم» و این ظاهر در آن است که سخن نگفتن او با مردم جزء روزه نبوده، بل در حین روزه بوده است که اشکالی ندارد؛ همچنانکه یکی از یارانمان ما را خبر داد، گفت:

«قُلْتُ لِلْمَنْصُورِ: أَلَا تَنْهَى رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِكَ يَصُومُ يَوْمًا وَ يَجْعَلُ لِلَّهِ عَلَى نَفْسِهِ أَنْ يَسْكُتَ فِيهِ؟! قَالَ: يَسْكُتُ إِلَّا مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَ إِقَامِ الصَّلَاةِ وَ الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ إِقْرَاءِ الضَّيْفِ فَإِنْ تَكَلَّمَ فِي غَيْرِ ذَلِكَ صَحَّ صَوْمُهُ وَ عَلَيْهِ كَفَّارَةُ الْعَهْدِ! ثُمَّ قَالَ: صِيَامٌ كَصِيَامِ مَرْيَمَ عَلَيْهَا السَّلَامُ»؛ «به منصور گفتم: آیا مردی از یارانت را نهی نمی‌کنی که روزی را روزه می‌گیرد و برای خداوند بر عهده‌ی خود قرار می‌دهد که در

آن سکوت کند؟! فرمود: سکوت می‌کند مگر از ذکر خداوند و بر پا داشتن نماز و امر به معروف و نهی از منکر و پذیرایی از میهمان، پس اگر در غیر این‌ها سخنی بگوید روزه‌ی او صحیح است و بر عهده‌ی او کفّاره‌ی عهد است! سپس فرمود: روزه‌ی است مانند روزه‌ی مریم علیها السلام!»!

(ب)

روزه‌های مکروه به ترتیب زیرند:

۱. روزه‌ی دو روز بعد از روز فطر و روز قربان

روایاتی از اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم در دست است که بر کراهت روزه‌ی دو روز بعد از روز فطر و روز قربان دلالت دارند؛ چراکه این‌ها روزهای شادمانی و مناسب خوردن و آشامیدنند (بنگرید به: کلینی، الکافی، ج ۴، ص ۱۴۸؛ طوسی، الإستبصار، ج ۲، ص ۱۳۲). هر چند روایات دیگری نیز رسیده است که روزه‌ی شش روز بعد از روز فطر را مستحب و معادل روزه‌ی همه‌ی سال دانسته‌اند (بنگرید به: مسند أحمد، ج ۵، ص ۲۸۰؛ صحیح مسلم، ج ۳، ص ۱۶۹؛ سنن ابن ماجه، ج ۱، ص ۵۴۷؛ سنن أبی داود، ج ۱، ص ۵۴۴؛ سنن الترمذی، ج ۲، ص ۱۲۹؛ سنن البیهقی، ج ۴، ص ۲۹۲) و طریق جمع آن‌ها این است که بگوییم: روزه‌ی دو روز بعد از روز فطر برای کسی که قصد روزه‌ی چهار روز بعد از آن‌ها را ندارد مکروه است، ولی برای کسی که قصد روزه‌ی چهار روز بعد از آن‌ها را دارد، مستحب محسوب می‌شود.

۲. روزه‌ی روز عاشوراء به تنهایی یا با نیت تیمن به آن

بنا بر روایات اسلامی، روزه گرفتن در روز عاشوراء میان اهل جاهلیت در مکه و یهودیان در مدینه رواج داشته، هر چند میان مسلمانان نیز تا پیش از نزول روزه‌ی ماه رمضان معمول بوده، ولی پس از نزول روزه‌ی ماه رمضان متروک شده است (بنگرید به: شافعی، اختلاف الحدیث، ص ۴۹۸؛ مسند أحمد، ج ۱، ص ۲۹۱ و ج ۲، ص ۱۴۳ و ج ۴، ص ۴۰۹، ۴۲۴ و ۴۵۵؛ سنن الدارمی، ج ۲، ص ۲۲؛ صحیح البخاری، ج ۲، ص ۲۲۶؛ صحیح مسلم، ج ۳، ص ۱۴۷ و ۱۴۸) و با این وصف، روزه‌ی آن سنت محسوب نمی‌شود و استحباب خاصی ندارد، بلکه اگر به تنهایی یا با نیت تیمن به آن باشد مکروه است؛ چراکه تشبّه به غیر مسلمانان محسوب

می‌شود؛ چنانکه در روایتی از عبد الله بن عباس رسیده است: «حِينَ صَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ عَاشُورَاءَ وَ أَمَرَ بِصِيَامِهِ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّهُ يَوْمٌ تُعَظَّمُهُ الْيَهُودُ وَ النَّصَارَى! فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: فَإِذَا كَانَ الْعَامُ الْمُقْبِلُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ صُمْنَا الْيَوْمَ التَّاسِعَ، قَالَ: فَلَمْ يَأْتِ الْعَامُ الْمُقْبِلُ حَتَّى تُؤْفَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ» (صحیح مسلم، ج ۳، ص ۱۵۱؛ سنن أبی داود، ج ۱، ص ۵۴۶؛ سنن البیهقی، ج ۴، ص ۲۸۷)؛ «هنگامی که رسول خدا صلی الله علیه و سلم در روز عاشوراء روزه گرفت و به روزه گرفتن آن امر کرد، گفتند: ای رسول خدا! آن روزی است که یهود و نصارا آن را گرامی می‌دارند! پس رسول خدا صلی الله علیه و سلم فرمود: با این وصف، اگر سال آینده بیاید ان شاء الله روز نهم را روزه می‌گیریم، ابن عباس گفت: پس سال آینده نیامد که رسول خدا صلی الله علیه و سلم از دنیا رفت»؛ همچنانکه بنا بر روایتی دیگر فرمود: «خَالِفُوا فِيهِ الْيَهُودَ، صُومُوا قَبْلَهُ يَوْمًا أَوْ بَعْدَهُ يَوْمًا» (مسند ابن الجعد، ص ۳۴۹؛ مسند احمد، ج ۱، ص ۲۴۱؛ صحیح ابن خزیمه، ج ۳، ص ۲۹۱؛ طحاوی، شرح معانی الآثار، ص ۷۸؛ سنن البیهقی، ج ۴، ص ۲۸۷؛ همو، فضائل الأوقات، ص ۴۴۶)؛ «با یهود درباره‌ی آن مخالفت کنید، (به این صورت که) روزی پیش از آن یا روزی پس از آن را هم روزه بگیرید»؛ خصوصاً با توجه به آنکه این روز نظر به شهادت اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم در آن شایسته‌ی تیمن نیست (بنگرید به: گفتار ۴۱ فقره‌ی ۹). آری، روزه گرفتن در آن بدون قصد تیمن برای کسی که پیش یا پس از آن را روزه گرفته است، کراهت ندارد؛ چنانکه یکی از یارانمان ما را خبر داد، گفت:

«سَأَلْتُ الْمَنْصُورَ عَنِ صِيَامِ يَوْمِ عَاشُورَاءَ، فَقَالَ: لَا بَأْسَ بِهِ، ثُمَّ قَالَ: لَا تَصُمْهُ إِلَّا أَنْ تَصُومَ قَبْلَهُ أَوْ بَعْدَهُ وَ لَا تَصُمْهُ مُتِمِّناً بِهِ فَإِنَّمَا تَيَمَّنَ بِهِ الْيَهُودُ وَ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَ لَا بَأْسَ بِالنِّكَاحِ فِيهِ إِذَا صَادَفَهُ وَ إِنَّمَا يُكْرَهُ لِمَكَانِ الدَّفِّ»؛ «از منصور درباره‌ی روزه‌ی روز عاشوراء پرسیدم، پس فرمود: اشکالی ندارد، سپس فرمود: آن را روزه نگیر مگر اینکه پیش یا پس از آن را روزه بگیری و آن را از روی تیمن به آن روزه نگیر؛ چراکه تنها یهودیان و کسانی که ستم کردند به آن تیمن جستند و ازدواج در آن هرگاه با آن مصادف شود اشکالی ندارد و تنها به خاطر دف (یعنی جشن و شادمانی) کراهت دارد».

۳. روزه‌ی روز جمعه به تنهایی

روزه گرفتن در روز جمعه بدون روزه گرفتن در روز پنجشنبه یا شنبه کراهت دارد و این

به سبب روایات فراوانی از پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم است که در نهی از آن رسیده است (برای این روایات، بنگرید به: مصنف عبد الرزاق، ج ۴، ص ۲۷۹؛ مصنف ابن ابی شیبه، ج ۲، ص ۴۵۹؛ مسند احمد، ج ۲، ص ۲۸۶، ۳۶۵ و ۳۹۴ و ج ۳، ص ۲۹۶ و ج ۶، ص ۴۴۴؛ صحیح مسلم، ج ۳، ص ۱۵۴؛ سنن ابن ماجه، ج ۱، ص ۵۴۹؛ سنن ابی داود، ج ۱، ص ۵۴۱؛ سنن الترمذی، ج ۲، ص ۱۲۳؛ سنن البیهقی، ج ۴، ص ۳۰۱؛ ابن حیون، دعائم الإسلام، ج ۱، ص ۲۸۵؛ ابن بابویه، عیون أخبار الرضا، ج ۲، ص ۷۹).

۴. روزهی غیر واجب میهمان هرگاه سبب رنجش میزبان مؤمن شود.

روزه‌ی میهمان، به سه شرط کراهت دارد و شایسته‌ی افطار است:

یکم اینکه روزه‌ای غیر واجب باشد؛ چراکه اگر روزه‌ای واجب مبتنی بر نذر یا عهد یا قسم یا کفاره یا قضاء باشد، کراهتی ندارد، اگرچه موجب رنجش میزبان شود و با این وصف، افطار آن برای جلوگیری از رنجش میزبان جایز نیست.

دوم اینکه سبب رنجش میزبان باشد؛ چراکه اگر سبب رنجش او نباشد، وجهی برای کراهت آن نیست و تبعاً افطار آن مستحب محسوب نمی‌شود؛ مگر اینکه افطار آن سبب خشنودی او باشد؛ چراکه در این صورت نیز افطار آن مستحب محسوب می‌شود.

سوم اینکه میزبان «مؤمن» باشد؛ چراکه رنجاندن «مؤمن» بدون ضرورت جایز نیست، بلکه خشنود ساختن او با کاری مشروع هرگاه با لحاظ ایمان او و برای خداوند باشد، عبادت محسوب می‌شود و چه بسا ثوابی بیش از ثواب روزه‌ی غیر واجب دارد. با این وصف، روزه‌ی غیر واجبی که سبب رنجش میزبان مؤمن می‌شود مستحب نیست، هر چند در صورتی که با قصد رنجاندن او نباشد حرام محسوب نمی‌شود. از این رو، روایات فراوانی از اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم رسیده که به افطار چنین روزه‌ای در صورت خواهش میزبان مؤمن تشویق کرده است (بنگرید به: برقی، المحاسن، ج ۲، ص ۴۱۱؛ کلینی، الکافی، ج ۴، ص ۱۵۰؛ ابن بابویه، ثواب الأعمال، ص ۸۲).

این‌ها روزه‌های حرام و مکروه در اسلامند.

دفتر حفظ و نشر آثار منصور هاشمی خراسانی
بخش باگتولگی - پخش ها

